

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

לְאֹר גוֹיִם: טבע, היסטוריה ומשמעות הגורל היהודי בנבואות הנחמה דוד סבתו

[א] חידת מחברן של נבואות הנחמה

1. רש"י ישעיהו מ, א:

נחמו נחמו – חוזר על נבואותיו העתידות. ולפי שמכאן ועד סוף הספר דברי נחמות הפסיק פרשה זו בינם לבין הפורענות.

2. ראב"ע, ישעיהו מ, א

ודע כי מעתיקי המצות ז"ל אמרו כי ספר שמואל כתבו שמואל והוא אמת עד וימת שמואל... והעד מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו' (מט, ז). ויש להשיב כאשר ישמעו שם הנביא, ואם איננו, והמשכיל יבין.

3. רבי רפאל ברדוגו (מקנס, 1747-1821)

ואמת אגיד מאי דקשיא לי והוא ודאי שדבר ה' הוא אומרו נחמו אבל אימתי נתנבא זה ישעיהו...? וקשה טובא דבימי חזקיהו היתה ירושלים ובית המקדש לבנה במילואה ומה יכריז נחמו, דברו על לב ירושלים, וקראו? ובסימן סד אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה... ודבר זר לומר שזה היה בדרך הנבואה שידע ישעיהו שעתידה ירושלים להחרב ובית המקדש לשריפה, מ"מ הוא מדבר עם בני אדם ואיך יאמר להם שקרים "ציון מדבר היתה", וכ"ש שפסוקי ציון מדבר היתה הם תפילה ואיך יתפלל על צרה עד שלא תבוא...?

[ב] בין בריאה לגאולה – נבואת הנחמה הראשונה (ישעיהו מ)

1. חלק א: נחמה וגאולה

[1] "נחמו נחמו עמי", יאמר א'-להיכם.

דברו על-לב ירושלים וקראו אליה, כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה.

[2] קול קורא: במדבר פנו דרך ה', ושרו בערבה מסלה לאלהינו.

כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו, והיה העקב למישור והרכסים לבקעה. ונגלה כבוד ה' וראו כל פשע יחדו כי פי ה' דבר.

[3] קול אמר קרא! ואמר מה אקרא? כל הפשע חציר וכל חסדו חציר נבל ציץ כי רוח ה' נשבה בו, אכן חציר העם. יבש חציר נבל ציץ, ודבר א'-להינו יקום לעולם.

[4] על הר גבה עלי לך מבשר ציון הרימי כפח קולך מבשרת ירושלים. הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הגה א'-להיכם! הגה אדני ה' בחזק נבוא וזרעו משלה לו הגה שכו אתו ופעלתו לפגיו, פרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל.

2. ישעיהו יא, טז: והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים:

3. ישעיהו ב, ב - כב

(ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יקנוק בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים... (ט) וישח אדם וישפל איש ואל תשא להם: (יא) עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב יקנוק לבדו ביום ההוא: (יב) כי יום ליקנוק צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא ושפל... (יז) ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב יקנוק לבדו ביום ההוא:

4. ישעיהו ו, ג - ה

וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו: וינעו אמות הספים מקול הקורא והבית ומלא עשן:

5. חלק ב: בריאת העולם

מי מיד בשעלו מים, ושמים בזרת תפן, וכל בשלש עפר הארץ, ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים?

מי תפן את-רוח ה' ואיש עצתו יודיענו?

את מי נועץ ויבינהו וילמדוהו בארח משפט, וילמדוהו דעת ודרך תבונות יודיענו?

הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן אים פדק יטול. ולבנון אין די בער ותיתו אין די עולה.

כל-הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו-לו.

ואל-מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו?

הפסל נסך חרש וצורף בזהב ירקענו ורתקות פספ צורף. המספן תרומה עץ לא ירקב יבחר חרש חכם יבקש לו להכין פסל לא ימוט.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

הָלוֹא תִדְרְעוּ הָלוֹא תִשְׁמְעוּ הָלוֹא הִגַּד מֵרָאשׁ לְכֶם הָלוֹא הִבִּינוּתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. הִיָּשִׁיב עַל חוּג הָאָרֶץ וַיִּשְׁבֶּיהָ כְּחִגְבִּים, הַנוּטָה כְּדֹק שָׁמַיִם וַיִּמְתַּחֶם כְּאֶהָל לְשִׁכְתָּהּ. הַנּוֹתֵן רוּזִינִים לְאֵין שִׁפְטֵי אָרֶץ כְּתוּבָה עָשָׂה. אֵף בַּל נָטְעוּ אֵף בַּל זָרְעוּ אֵף בַּל שָׂרַשׁ בְּאָרֶץ גִּזְעִם וְגַם נָשָׂף בָּהֶם וַיִּכְשׁוּ וַיִּסְעֶרָה כְּקֶשׁ תִּשְׁאֵם. וְאַל מִי תִדְמִינִי וְאַשְׁוֶה יֹאמַר קְדוֹשׁ.

שְׁאוּ-מָרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֹאוּ מִי-כָּרָא אֵלֶּהָ, הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאִם לְכֹלֶם בְּשֵׁם יְקָרָא, מְרֹב אוֹנִים וְאַמִּין פֶּחַ אִישׁ לֹא נַעֲדָר.

לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב וַתְּדַבֵּר יִשְׂרָאֵל: נִסְתַּרָה דְרָכֵי מֶה' וַיִּמְאַלְהִי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר. הָלוֹא יִדְעַת אִם-לֹא שָׁמַעַת אֱלֹהֵי עוֹלָם ה' בּוֹרָא קְצוֹת הָאָרֶץ, לֹא יִיעָף וְלֹא יִינָע אֵין חָקָר לְתִבְנוּתוֹ. נִתֵּן לִיעָף פֶּחַ וְלֹאֵין אוֹנִים עֲצֻמָּה יִרְבֶּהָ. וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּנָּעוּ וַיַּחֲזִיקוּ כְּשׁוֹל יִכְשְׁלוּ. וְקוֹץ ה' יִחְלִיפוּ כַחַּ וְיַעֲלוּ אֶבֶר כְּנִשְׁרִים יִרְצוּ וְלֹא יִינָעוּ יִלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ.

6. יחזקאל קויפמן, תולדות האמונה הישראלית

המלחמה עם האלילות הגויית מתחילה בשעת דמדומי חייה המדיניים של האומה הישראלית... באוירת הגולה אמונת היחוד הפכה לערך היחיד שנשאר לעם. הגנו עליו בכל כוחם על ידי התקפה פולמוסית על האלילות. דווקא מתוך המפלה המדינית עמדה אמונת הייחוד על הכרת ערכה המוחלט בעולם הרוח, וכוחה לקדש מלחמה על האלילות גם בגלות, לפני בוא 'היום ההוא'.

בחמישים שנה אלה של חרדה ושממון, של נמיקה ויבושת עצמות, של נכר וטמיעה ותמורת לשון, ושל צפיה ותקווה נבוכה, נתחולל הפלא הגדול: בא הקץ על חטא האלילות. גלות בבל היא פרשת המים ההיסטורית הגדולה בתולדות ישראל המבדילה בין תקופת האלילות לתקופת העדר האלילות... על אדמת נכר, מושלך בזעם מעל פני אלהים, מנוצח ונכלם, בתוך התרבות האלילית המנצחת, שב העם בכל לבו ובכל נפשו וזכרת לאלהיו ברית אמת ואמונה לעולם.

[ג] 'לאור גויים': מגאולה לאומית לייעוד אוניברסלי-מוסרי

1. נבואת עבד ה' הראשונה (מב, א-ד)

הֵן עֲבָדִי אֶתְמַךְ בּוֹ, בְּחִירִי רִצְתָהּ נִפְשִׁי, נִתְתִּי רוּחִי עָלָיו, מִשְׁפָּט לְגוֹיִם יוֹצִיא. לֹא יַעֲזֹק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא יִשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ.

קִנְיָה רִצּוֹן לֹא יִשְׁבּוֹר וּפִשְׁתָּהּ כִּהְיָ לֹא יִכְבְּנָה לְאַמֶּת יוֹצִיא מִשְׁפָּט.

לֹא כִהְיָ וְלֹא יְרוּץ עַד יִשִּׁים בְּאָרֶץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אֵימִים יִחֲלוּ.

כֹּה אָמַר הָאֵל ה' בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְהַיָּם, רִקַּע הָאָרֶץ וְצִאצְאֶיהָ,

נִתֵּן נִשְׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהָ. אֲנִי ה' קָרָאתִיךָ בְּצֶדֶק וְאַחֲזִיק בְּיָדְךָ וְאַצְרֶךָ וְאַתְּנֶךָ לְבְרִית עָם, לְאוֹר גוֹיִם.

2. הרחבת הברית עם דוד המלך (נה, ג-ד)

הָטוּ אֲזִנֶּיךָ וּלְכוּ אֵלַי שָׁמְעוּ וַתִּחֲוִי נִפְשְׁכֶם וְאַכְרַתָּה לְכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים. הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְתִּיו נְגִיד וּמִצְוָה לְאֻמִּים.

3. הרחבת מוסד הכהונה (סא, ו): ואתם פהני ה' תקראו משפתי אלהינו יאמר לכם.

4. ישעיהו נא, ד-ו

(ד) הִקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וְלֹאֻמִּי אֵלַי הֶאֱזִינוּ, כִּי תוֹרָה מֵאִתִּי תֵצֵא וּמִשְׁפָּטֵי לְאוֹר עַמִּים אֲרַגִּיעַ: (ה) קְרוֹב צִדְקִי יֵצֵא וְשָׁעִי יוֹרְעִי עַמִּים יִשְׁפֹּטוּ אֵלַי אֵימִים יִקְוּ וְאֵל זָרְעִי יִחֲלֹן: (ו) שָׂאוּ לִשְׁמִים עֵינֵיכֶם וְהִבִּיטוּ אֶל הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי שָׁמַיִם כְּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כְּפֶגֶד תִּבְלָה וַיִּשְׁבֶּיהָ כְּמוֹ כֵּן יָמוּתוּן וַיִּשְׁוַעַתִּי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְצִדְקָתִי לֹא תִחַת:

5. ישעיהו מט, ו

וַיֹּאמֶר נָקַל מִהֵיטָד לִי עֲבֹד לְהִקִּים אֶת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וַיַּצְוֵנִי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב, וַיִּתְּנִיךָ לְאוֹר גוֹיִם לְהִיטֵי וַיִּשְׁוַעַתִּי עַד קֵצָה הָאָרֶץ.

6. נבואת קומי אורי (ישעיהו ס)

(א) קוּמִי אוּרִי כִּי בָּא אוֹרֶךָ וּכְבוֹד ה' עָלֶיךָ זָרַח: (ב) כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֲלִיךָ זָרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלֶיךָ יִרְאֶה: (ג) וְהִלָּכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וּמִלְכִּים לִנְגִה וְיִרְחַף

...

לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְלֵילָה הַיָּרֵחַ לֹא יֵאִיר לָךְ – וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ לְתַפְאֶרְתְּךָ. לֹא יָבוֹא עוֹד שֶׁמֶשׁ וְיִרְחָךְ לֹא יִצְסֹף – כִּי ה' יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשִׁלְמוֹ יָמִי אֲבִלָּה.